

XVI. MEĐUNARODNA KONFERENCIJA STATISTIČARA RADA

Ženeva, 6.–15. listopada 1998.

Uvod

U organizaciji Međunarodne organizacije rada je od 6. do 15. listopada 1998. godine u Ženevi održana 16. međunarodna konferencija statističara rada. Glavni cilj ove konferencije je bio utvrđivanje novih, te revidiranje postojećih međunarodnih preporuka u području statistike rada.

Konferenciji su prisustvovala 274 sudionika iz 90 zemalja članica Međunarodne organizacije rada, predstavnici poslodavaca i radnika koje je delegirao MOR te predstavnici brojnih organizacija, kao npr.: Statističkog ureda Europske komisije (EUROSTAT), Statističkog odjela UN-a, Ekonomske komisije za Latinsku Ameriku (ECLAC), Opće konfederacije sindikata (GCTU), Organizacije za europsku suradnju i razvoj (OECD) i drugih. Na konferenciji su prezentirane četiri teme s područja statistike rada za koje su izrađeni posebni preliminarni materijali:

- I. Mjerenje podzaposlenosti;
- II. Mjerenje dohotka iz zaposlenosti;
- III. Statistika povreda na radu;

IV. Opće izvješće koje je uključivalo vrlo važna poglavlja o radu Statističkog ureda MOR-a i njegovu budućem radu, o statistici dječjeg rada, o Međunarodnoj klasifikaciji statusa u zaposlenosti (ISCE-93), o statističkom tretmanu produžene odsutnosti s posla u statistici zaposlenosti i nezaposlenosti te o praksi distribuiranja podataka statistike rada.

Rad na pojedinim temama bio je sukcesivan, a rezultirao je donošenjem triju rezolucija i dviju preporuka. U daljnjem tekstu osvrnut ćemo se na svaku od tema pojedinačno, s tim da ćemo veću pažnju posvetiti onim temama koje su interesantnije za naše tržište rada.

Mjerenje podzaposlenosti

Problem definiranja i mjerenja podzaposlenosti je do ove konferencije bio razmatran na šest međunarodnih konferencija statističara rada (*International Conference of Labour Statisticians* – ICLS) – prvi puta na drugoj konferenciji 1925., a potom 1947. na šestoj konferenciji, 1954. na osmoj konferenciji, 1957. na devetoj konferenciji kada je prihvaćena prva

međunarodna definicija podzaposlenosti, 1966. na jedanaestoj konferenciji kada je donijeta rezolucija o mjerenju i analiziranju podzaposlenosti i nedovoljnoj iskorištenosti radne snage te, najzad, na trinaestoj konferenciji 1982. prilikom donošenja rezolucije o statistici ekonomski aktivnog stanovništva, zaposlenosti, nezaposlenosti i podzaposlenosti.

U namjeri da u što više zemalja podzaposlenost bude dio redovitih statističkih programa te da podaci budu međunarodno usporedivi, predloženo je revidiranje postojećih preporuka o mjerenju ove pojave. Upravo zato je ta tema i stavljena na dnevni red 16. međunarodne konferencije statističara rada. Nakon brojnih rasprava, na konferenciji je usvojena *Rezolucija o mjerenju podzaposlenosti i neadekvatnih situacija u zaposlenosti*, kao dopuna rezolucijama III. (paragraf 14-20) i I. (paragraf 21-5), usvojenima na 12. odnosno 13. konferenciji statističara rada.

Temeljni cilj mjerenja podzaposlenosti i neadekvatnih situacija u zaposlenosti je unapređivanje praćenja i analiziranja problema u zapošljavanju, što omogućuje kvalitetnije formuliranje i ocjenjivanje kratkoročne i dugoročne politike zaposlenosti. U tom smislu, statistika podzaposlenosti i pokazatelj neadekvatnih situacija u zaposlenosti se koriste kao dodatna statistika statistici zaposlenosti, nezaposlenosti i neaktivnosti.

Podzaposlenost odražava nedovoljnu iskorištenost zaposlenog stanovništva, uključujući i onu koja proizlazi iz manjkavosti nacionalnog ili lokalnog gospodarskog sustava.

Indikatori neadekvatnih situacija u zaposlenosti se odnose na one aspekte radne situacije koji se tiču korištenja vještina i znanja radnika, stupnja i tipa ekonomskih rizika, rasporeda rada i prijevoza na posao, zaštite na radu i općih uvjeta rada. Zasad, statistički pojmovi za opisivanje ovih situacija nisu dovoljno razvijeni.

Mjerenje vremenske podzaposlenosti

Vremenska podzaposlenost postoji onda kada zaposlena osoba radi manji broj sati nego što je voljna i spremna raditi. Dakle, u smislu

preporuka Međunarodne organizacije rada, podzaposlena je ona osoba koja zadovoljava sljedeća tri kriterija tijekom referentnog razdoblja u kojem se mjeri zaposlenost:

a) "želi raditi više sati", tj. želi drugi posao (ili poslove) kao dodatak postojećem poslu (ili poslovima) kako bi se povećao ukupan broj njezinih sati rada, želi zamijeniti bilo koji od postojećih poslova za drugi posao (ili poslove) s većim brojem sati rada, želi povećati broj sati rada u bilo kojem od svojih poslova ili se, pak, radi o kombinaciji svega ovdje navedenoga. Da bi se istakao intenzitet želje za dodatnim satima rada, preporučuje se da se statistički posebno izdvoje osobe koje su aktivno tražile dodatni posao od onih koje to nisu činile. Osobe koje su tražile dodatne sate rada potrebno je definirati u skladu s kriterijima za aktivno traženje posla koji se koriste za definiranje ekonomski aktivnog stanovništva.

b) "raspoloživa za rad dodatnih sati", tj. spremna u određenom narednom razdoblju raditi dodatne sate, ako joj se ukaže prilika za dodatni posao. Pri tom je potrebno "naredno razdoblje" odrediti u skladu s nacionalnim okolnostima.

c) "radi manje od praga određenog za radno vrijeme", tj. čiji su sati rada koje stvarno radi na svim poslovima tijekom referentnog razdoblja (a koji su definirani u postojećim međunarodnim uputama za vođenje statistike o radnom vremenu) ispod broja određenog prema nacionalnim okolnostima.

Rezolucija o mjeranju podzaposlenosti i neadekvatnih situacija u zaposlenosti preporučuje da za potrebe definiranja politike zapošljavanja i međusobnih usporedbi sve zemlje članice MOR-a pokušaju statistički snimiti sve osobe koje žele raditi više sati, bez obzira koliko su sati stvarno radile tijekom referentnog razdoblja.

Unutar skupine podzaposlenih osoba bilo bi vrijedno statistički izdvojiti dvije analitičke skupine:

1. osobe koje uobičajeno rade u radnom vremenu kraćem od punog, a žele raditi više sati;

2. osobe koje su tijekom referentnog razdoblja radile manje od normalnih sati rada, a žele raditi više sati.

Uputno je opseg i obilježja spomenutih statističkih skupina podzaposlenih osoba pra-

titi u odnosu na ekonomski aktivno stanovništvo u različitim vremenskim razdobljima.

Neadekvatne situacije u zaposlenosti

Osobe koje se nalaze u neadekvatnim situacijama u zaposlenosti mogu se definirati kao one zaposlene osobe koje su tijekom referentnog razdoblja željele promijeniti svoju postojeću radnu situaciju ili su, pak, željele (što osobito vrijedi za samozaposlene) promijeniti radne aktivnosti i/ili okolinu iz bilo kojih razloga. Ti razlozi mogu biti sljedeći: neadekvatno korištenje ili neusklađenost znanja i vještina, neadekvatni dohodak na postojećem radnom mjestu (ili mjestima), prekomjeran broj sati rada, nesiguran posao, neadekvatna opremljenost ili neadekvatno obučavanje za zadatke koje je potrebno izvršiti na radnom mjestu, neadekvatna socijalna zaštita, poteškoće u dolasku na posao, neodgovarajuće radno vrijeme, učestali zastoji u radu uslijed (ne)isporuke sirovina ili energenata, nepravodobno primanje plaće, produženi rok plaćanja od strane mušterija i dr.

Kao i kod vremenske podzaposlenosti, i u ovom slučaju se preporučuje izdvojiti osobe koje su raspoložive za promjenu postojećeg stanja i koje aktivno traže posao.

U spomenutoj rezoluciji navode se različiti tipovi neadekvatnih situacija u zaposlenosti:

a) neadekvatna situacija u zaposlenosti vezana za znanja i vještine – odnosi se na zaposlene osobe koje su u referentnom razdoblju živjele ili tražile promjenu svoje postojeće radne situacije kako bi se njihova znanja i vještine bolje iskoristile te koje su za to bile i raspoložive.

b) neadekvatna situacija u zaposlenosti vezana za dohodak – odnosi se na zaposlene osobe koje su u referentnom razdoblju željele ili tražile promjenu svoje postojeće radne situacije kako bi im se povećao dohodak te koje su za to bile i raspoložive.

c) neadekvatna situacija u zaposlenosti vezana za prekomjerni broj sati rada – odnosi se na zaposlene osobe koje su željele ili tražile da rade manje sati nego što su radile u referentnom razdoblju, bilo na postojećem radnom mjestu ili na nekom drugom, uz odgovarajuće smanjenje dohotka.

Međunarodna organizacija rada naglašava da se u statistici rada podacima o vremenskoj

podzaposlenosti i o neadekvatnim situacijama u zaposlenosti, prikupljenim putem ankete o radnoj snazi na uzorku kućanstava, daje prednost u odnosu na podatke iz administrativnih izvora.

Mjerenje dohotka iz zaposlenosti

Svaka zemlja trebala bi težiti tome da svoju statistiku zaposlenosti, nezaposlenosti, podzaposlenosti i plaća dopuni statistikom koja omogućava uvid u dohodak vezan za zaposlenost. Pomoću ove statistike moguće je analizirati sposobnost generiranja dohotka različitih ekonomskih aktivnosti, te gospodarski probitak osoba koji se temelji na mogućnostima zapošljavanja koje su im dostupne. Stoga je na 16. međunarodnoj konferenciji statističara rada usvojena *Rezolucija o mjerenju dohotka vezanog za zaposlenost*.

Program statistike dohotka vezanog za zaposlenost trebao bi zadovoljiti potrebe različitih korisnika. Prije svega, on bi trebao omogućiti kvalitetne podatke za izradu ekonomskih analiza čiji cilj je identifikacija i pokretanje produktivnih ekonomskih aktivnosti. Nadalje, on je također nužan za kreiranje, provođenje i praćenje politike zapošljavanja koja ima za cilj otvaranje takvih radnih mjesta koja će zaposlenicima osigurati adekvatan dohodak.

Dohodak vezan za zaposlenost sastoji se od plaćanja u gotovini, naturi ili uslugama, koje pojedinci primaju za sebe i za članove svoje obitelji, kao rezultat trenutnih ili prijašnjih plaćenih zaposlenja i samozaposlenosti. Dohodak vezan za zaposlenost ne uključuje dohodak koji proizlazi iz ostalih izvora poput vlasništva, socijalne pomoći, novčanih doznaka i dr., što nije vezano za zaposlenost.

U svrhu definiranja i mjerenja, potrebno je pojam dohotka vezanog za plaćenu zaposlenost lučiti od pojma dohotka vezanog za samozaposlenost.

Statistika dohotka vezanog za zaposlenost trebala bi uključiti sve zaposlene osobe, prema definiciji iz rezolucije o statistici ekonomski aktivnog stanovništva, zaposlenosti, nezaposlenosti i podzaposlenosti. Ona bi također trebala, tamo gdje je to moguće, uključiti rad djece i omladine ispod starosnog minimuma određenog za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva.

Dohodak vezan za zaposlenost potrebno je mjeriti zasebno za osobe s plaćenim zaposlenjem i za samozaposlene osobe. Dohodak iz plaćene zaposlenosti sastoji se od svih plaćanja u gotovini, naturi ili uslugama tijekom određenog referentnog razdoblja, koje pojedinci primaju za sebe i za članove svoje obitelji, kao rezultat trenutnih ili prethodnih plaćenih poslova. Takva plaćanja i naknade može isplaćivati poslodavac, sustav socijalne zaštite, razna osiguranja ili država. Praćenje ovog tipa dohotka mora obuhvatiti sve kategorije osoba u svim oblicima plaćene zaposlenosti, uključivši osobe zaposlene na neodređeno vrijeme, određeno vrijeme, na privremenim i povremenim poslovima, sezonce, kao i pripravnike te učenike-naučnike koji se prema posljednjoj Međunarodnoj klasifikaciji statusa u zaposlenosti (ISCE) klasificiraju kao zaposlenici.

Dohodak iz samozaposlenosti definira se kao dohodak koji pojedinci primaju za sebe i za članove svoje obitelji tijekom određenog referentnog razdoblja, kao rezultat trenutne ili prethodne samozaposlenosti.

Statistika povreda na radu

Statistika povreda na radu bila je predmet razmatranja na nekoliko međunarodnih konferencija statističara rada. Već 1923. godine na 1. Međunarodnoj konferenciji statističara rada ustanovljeni su standardi za statistiku povreda na radu. Na 10. međunarodnoj konferenciji statističara rada 1962. godine usvojena je rezolucija o statistici povreda na radu koja je obuhvatila nesreće na poslu, nesreće na dolasku i odlasku s posla i profesionalna oboljenja. Do sada su se izvori statistike povreda na radu vodili tako da zadovolje zahtjeve nacionalnih zakonodavstava. Dakle, neadekvatnosti postojećih preporuka glede ove statistike mogu se sažeti u dvije glavne skupine: a) metode koje se koriste kod mjerenja povreda na radu; b) klasifikacija povreda na radu.

Na 16. međunarodnoj konferenciji statističara rada je usvojena *Rezolucija o statistici povreda na radu koje su posljedica nesreća na radu*. Ova Rezolucija ima za cilj ustanoviti standarde za prikupljanje i prezentiranje statistike povreda na radu, koji će služiti kao preporuke onim zemljama koje žele revidirati svoje postojeće statistike s ovog područja ili pak formirati novu statistiku.

Osnovni cilj statistike povreda na radu je osigurati adekvatne i pravodobne podatke o povredama na radu u svrhu njihova spriječavanja.

U statističke svrhe za ovo se područje koriste sljedeći pojmovi i kategorije: nesreća na poslu, nesreća kod dolaska i odlaska s posla, povreda na poslu, slučaj povrede na poslu i nesposobnost za rad.

Opće izvješće

Opće izvješće razmatralo je sljedeće teme: Rad Ureda za statistiku MOR-a, statistika dječjeg rada, status u zaposlenosti, produžena odsutnost s posla, praksa distribuiranja podataka statistike rada i buduće aktivnosti rada Statističkog ureda MOR-a. Budući da su neke od ovih tema interesantne za sve one koji vode i koji se koriste statistikom rada ukratko ćemo se osvrnuti na svaku od spomenutih tema.

Rad Ureda za statistiku

Ured za statistiku MOR-a (STAT) glavna je jedinica za statističku djelatnost MOR-a. On pokriva sljedeća tri osnovna područja rada: a) unapređivanje međunarodnih statističkih standarda; b) pružanje savjetodavne pomoći zemljama članicama za primjenu tih standarda; c) distribucija statističkih podataka i metodoloških informacija putem publikacija i elektronskih medija.

Od 1993. godine tj. 15. međunarodne konferencije statističara rada ured je posebnu pozornost posvetio projektima o statistici zaposlenosti u neformalnom sektoru, međunarodnim migracijama rada i drugim problemima.

Rad djece

Procjenjuje se da u svijetu radi od 200 do 400 milijuna djece ispod 15 godina. Međutim, unatoč tako visokim brojkama, ovaj fenomen je prilično nepoznat. Stoga je MOR 1992.-1993. godine pokrenuo Međunarodni program eliminacije dječjeg rada. U tu svrhu je u četiri odabrane zemlje provedeno istraživanje na tri razine: na razini kućanstva, poslodavca/poduzeća i na ulici. Ove godine MOR je pokrenuo novi program pod nazivom "Statistički podaci" i program praćenja rada djece koji će obuhvatiti 40 zemalja.

Status u zaposlenosti

Međunarodna standardna klasifikacija statusa u zaposlenosti (ISCE) predstavlja jedan od temeljnih međunarodnih statističkih standarda i klasifikacija MOR-a. Važeća Međunarodna standardna klasifikacija statusa u zaposlenosti (ISCE) potvrđena je na 15. međunarodnoj konferenciji statističara rada, sa zahtjevom da Ured za statistiku MOR-a nastavi rad na definiranju pojava te klasificiranju skupina i problemima vezanim za primjenu Međunarodne standardne klasifikacije statusa u zaposlenosti prilikom popisa stanovništva te u anketama o radnoj snazi na uzorku kućanstava. Ovaj je projekt obuhvatio 120 zemalja članica (uključivši i Hrvatsku). Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da praksa klasificiranja nekih rubnih kategorija zaposlenog stanovništva (npr. između plaćene zaposlenosti i samozaposlenosti, te plaćenog i neplaćenog rada) u ispitanim zemljama nije jedinstvena i jasna. Na konferenciji je istaknuto da će MOR i Statistički odjel Ujedinjenih naroda za potrebe popisa stanovništva i kućanstava za 2000. godinu tiskati publikaciju s uputama za pitanja i odgovore vezane za status u zaposlenosti.

Produžena odsutnost s posla

Ured za statistiku MOR-a se 1992. godine na sastanku statističara rada u Parizu obvezao da će ispitati neke probleme vezane za produžene odsutnosti s posla, kao što je porodijski dopust, dopust iniciran od strane poslodavca ili zaposlenika i dopust radi osposobljavanja i daljnjeg obrazovanja. Naime, sa statističkog stanovišta sve osobe koje su iz različitih razloga produženo odsutne s posla imaju bar jedno zajedničko obilježje: one se nalaze na granici između dvije, ili čak sve tri kategorije radne snage, tj. između zaposlenog, nezaposlenog ili ekonomski neaktivnog stanovništva. Stoga je vrlo važno da sve zemlje na jedinstveni način klasificiraju ove osobe u pojedine kategorije radne snage.

Na konferenciji su donijeti zaključci koji preporučuju u kojim slučajevima će se osobe produženo odsutne s posla klasificirati kao zaposlene, nezaposlene ili ekonomski neaktivne. Radi se naime o osobama na porodijskom dopustu, osobama na neplaćenom dopustu iniciranom od strane poslodavca, zaposlenicima na ostalim vrstama produžene odsutnosti s posla i

sezonskim radnicima koji ne rade tijekom "mrtve" sezone.

Budući rad Statističkog ureda MOR-a

Za daljnji program rada Statističkog ureda MOR-a dano je mnogo prijedloga. Između ostaloga, posebna pažnja će se posvetiti statistici neformalnog sektora, sustavu obračunavanja rada, potrošnji i dohotku kućanstava, mjerenju produktivnosti, korištenju administrativnih podataka i programu osposobljavanja s područja statistike rada.

Nadalje, istaknuta je potreba proučavanja radnog vremena, posebno u svezi s izračuna-

vanjem pokazatelja radne produktivnosti koji će biti usporedivi kroz različita razdoblja i sektore.

Već je dugo uočeno da službena statistika rada uglavnom sadrži "snimke" stanja i strukture tržišta rada, dok o dinamici na tržištu rada postoji vrlo malo podataka. Stoga je predloženo da se ubuduće intenzivira rad na razvoju statistike rada o dinamici tržišta rada, a što će uključiti prikupljanje podataka o nastajanju, nestajanju i cijepanju poduzeća, o promjenama statusa glede radnog mjesta i aktivnosti, o trajanju i obrascima različitih tipova aktivnosti tijekom dužeg referentnog razdoblja i dr.

Nada Kerovec